

SZÉKELY ROKONSÁG

Thoma Andor és Henkey Gyula

Párizs — Kecskemét

Thoma, A. and Henkey, G.: Székely kinship. According to Historians, the Székely people was transferred shortly after 1100 A.D., by the King of Hungary, from the western border of the country to Transylvania. The question to be examined in the present paper is, if there is any anthropological proof of this displacement? As Bernhard (1991) demonstrated, descriptive qualitative characters are the most conservative ethnic indicators. Consequently, we use, too, five qualitative characters for our inquiry: frontally flattened malar region, rounded occipital profile, straight forehead profile, straight nasal profile and dark (Martin – Schultz 9, 11–16) eyes (Table 1). These character states display maximum frequencies, averaging 62%. They were compared, by means of formulae (3) and (4), among four population samples (Fig. 1). The Székely (Sz) people belongs now to Romania, but they are still Hungarian-speaking. Figures in Table 2 make evident a striking resemblance between western (Rábaköz) and eastern (Székely) border-guard descendants (χ^2 square is smaller than the number of degrees of freedom and, in addition, MMD is negative). Comparison of submaximums between R and Sz does not contradict the above result. Body height and hair colour are identical, too. In this manner we have strong anthropological evidence of western affinities and mediaeval displacement of the Székely.

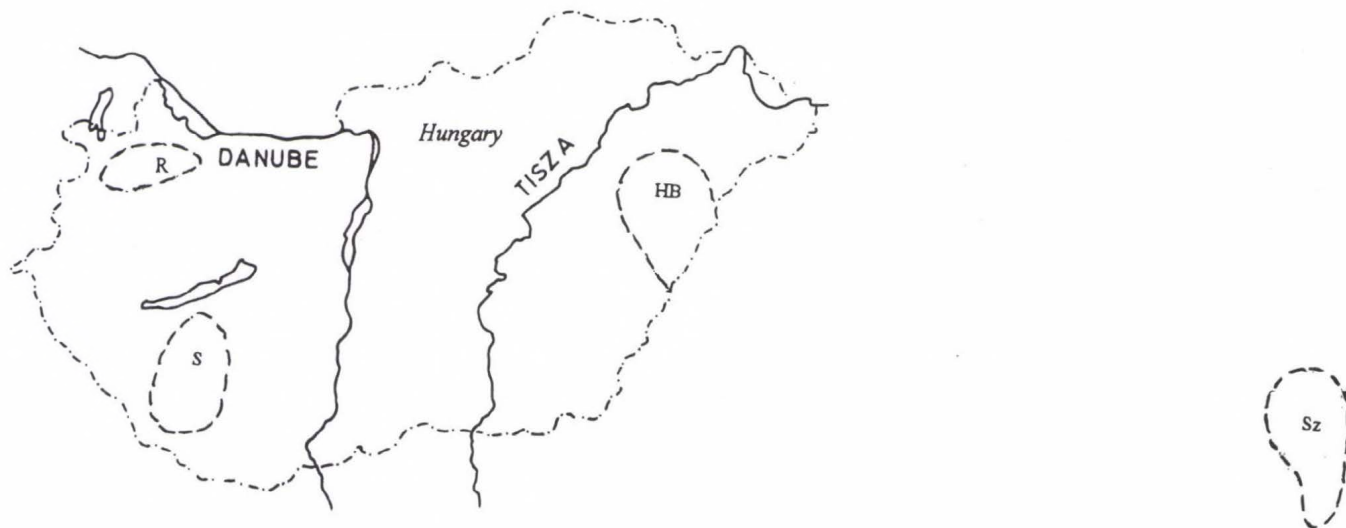
Keywords: Hungarians; Anthroposcopy; Anscombe transformation; Ethnic affinities.

Bevezetés

A székelyek a X–XI. században a határokat őrizték, elsősorban a nyugati határokat. A magyar királyok innét telepítették át őket (legalábbis nagyrészüket) Erdélybe, a XII. század elején (Benkő 1990, Makkay 1993). A jelen dolgozatban arra a kérdésre keressük a választ, hogy maradt-e antropológiai nyoma ennek az áttelepítésnek?

Anyag és módszer

A vizsgált székelyek Csík, Udvarhely és Háromszék megyéből valók. Vizsgálatukra az utóbbi évtized folyamán került sor, akárcsak az összehasonlított csoportokéra. Az utóbbiak közül Rábaköz népe a legfontosabb (Henkey 1996). Itt, Északon a Fertő-tó és a Hanság, Délen a Rába folyó között, folyosó nyílt Magyarországra. Legkeskenyebb helyét vár védte (1102-ből származó írásos említés szerint *Copuu vára*). A Kapuvár és Győr közötti elárasztható területen a székely határőrök 1030-ban meghiusították II. Konrád császár hadjáratát, majd 1044-ben megnehezítették III. Henrikét. Később a török csak ritkán járt erre; ilyenkor a nép elbújt az erdőkben és mocsarakban. A Rábaköz ma is néprajzilag sajátos, színmagyar vidék (Timaffy 1991). A székely-rábaközi összehasonlításhoz két tanú-csoportot állítunk: Somogy és Hajdú-Bihar megyék őslakos (Henkey 1998) népességét (1. ábra).

1. ábra: A vizsgált népesség-minták földrajzi elhelyezkedése.

Rövidítések mint a 2. táblázaton

Fig. 1: Geographical localisation of the population samples examined.
Abbreviations: R = Rábaköz, S = Somogy, HB = Hajdú-Bihar, SZ = Székely

Az etnikai antropológiai összehasonlításra vonatkozólag W. Bernhard (1991) alapvető megállapítást tett: a metrikus jellegek területi variációt mutatnak, földrajzi gradienseket követnek, vagy távoli eredetű de egymás szomszédságába került csoportok egymáshoz hasonulnak. Ezzel szemben a leíró-minőségi jellegek etnikai csoportokat jellemeznek, még akkor is, ha egyes csoportjaik már egy évezrede egymástól távoli vidékre kerültek. Az Afganisztán nagy területén lakó pashtunok a minőségi jellegek dendrogrammján (i.m. 214. lap) egymás közelébe kerülnek, a hegyi és egyéb tadzsikok ugyancsak. A turko-mongol csoportok (türkmén, hazara és üzбек) egymáshoz zárkóznak, és jól elkülönülnek az irániaktól. A metrikus jellegek alapján viszont (i.m. 208. lap) az említett csoportok a földrajzi távolság szerint rendeződnek el. Mindebből okulva, a Bevezetésben feltett kérdést mi is a leíró-minőségi jellegek alapján kíséreljük meg eldönteni.

A leíró jellegek nem lehetnek fokozatosak (mint gyenge-közepes-erős), mert határaikat a megfigyelő az idők folyamán öntudatlanul is változtathatja. Az összehasonlítás feltétele a mindig azonos megfigyelő. Bernhard például a minőségi jellegekből szerkesztett dendrogrammját G. F. Debetz 89 afganisztáni csoporton végzett megfigyeléseire alapozta. A mi anyagunk mindkét feltételnek eleget tesz. Ikervizsgálatok szerint a megfigyelt jellegek nagy mértékben a génektől függenek (Knussmann 1980).

Az összehasonlítás egyszerű statisztikai módszerekkel történik. Ezeket először csontvariációk vizsgálatára alkalmazták (Sjovold 1973, 1977).

Legyen egy népesség-mintában az összes vizsgáltak száma N , a jelleghordozók száma x , gyakoriságuk $p = x / N$. A gyakoriság variációjára $p(1 - p) / N$ függ magától a gyakoriságtól, amint az a számlálóból kitűnik. Értéke $p = 0,5$ -nél a legnagyobb. E hátrányt kiküszöbölendő, a gyakoriságot Anscombe szerint radiánokra alakítjuk át a

$$\Theta = \arcsin \left(1 - 2 \frac{x + 0,375}{N + 0,75} \right) \approx \arcsin \left[\frac{N}{N + 0,75} (1 - 2p) \right] \quad (1)$$

képlet segítségével. Théta variációjára

$$V = 1/(N + 0,5) \quad (2)$$

csak az esetszámtól függ. Ha egy mintában N minden jellemnél azonos (és az élővizsgálatoknál mindig ez a helyzet), akkor minden jelleg egyenlő fontosságú. Két minta átlagos eltéréseinek mértéke (Mean Measure of Divergence) k számú jelleg esetén:

$$\text{MMD} = \frac{1}{k} \sum_{i=1}^k (\Theta_1 - \Theta_2)^2 - (V_1 + V_2). \quad (3)$$

A jelen esetben $k = 5$. Szignifikancia-vizsgálat:

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^k \frac{(\Theta_1 + \Theta_2)^2}{V_1 - V_2}, \quad (4)$$

k szabadságfokkal.

Az 1. táblázatból látható, hogy minden jellemnél három, egymást kizáró forma különböztethető meg. Az ebből eredő korrelációk miatt az összehasonlítást először a maximális, majd egy esetben a szubmaximális gyakoriságú formákkal végezzük el.

Eredmények

Az összmagyar mintában (1. táblázat) a maximumot a frontálisan lapult járomtáj, a lekerekített nyakszirt, a meredek és egyenes homlok, az egyenes orrhát és a sötét szemszín képviseli. Magyarországon ez az uralkodó jellegcsoport, átlagosan 62%-kal.

1. táblázat: 24-60 éves magyar férfiak minőségi jellegei - Henkey megfigyelései
Table 1: Qualitative characters of 24-60 years old Hungarian males - observations Henkey

Csoport - Sample N		Összmagyar 14 282	Rábaköz 529	Somogy 345	Hajdú-Bihar 397	Székely 292
Járomtáj - Malar region (%)	frontálisan lapult - frontally flattened	66,5	73,7	73,0	73,3	71,2
	lekerekített - rounded	25,7	21,8	17,7	22,4	24,3
	V-alakú V-shaped	7,8	4,5	9,3	4,3	4,5
Nyakszirt profilja - Occipital profile (%)	hátraugró - bulging	12,8	10,2	7,5	9,5	17,5
	lekerekített - rounded	67,4	63,9	69,9	67,8	59,2
	lapos - flat	19,8	25,9	22,6	22,7	23,3
Homlokprofil - Forehead profile (%)	lekerekített - rounded	0,5	0,0	0,3	0,0	0,4
	egyenes - straight	87,7	95,7	93,6	96,5	96,9
	hátraugró - sloping	11,8	4,3	6,1	3,5	2,7
Orrprofil - Nasal profile (%)	konkáv - concave	10,7	9,1	7,0	13,8	13,7
	egyenes - straight	46,1	32,7	34,8	41,1	36,0
	konvex - convex	43,2	58,2	58,2	45,1	50,3
Szemszín - Eye colour (%) [Martin-Schultz tábla]	világos - light (1a-4a)	25,5	24,0	25,8	24,2	18,8
	kevert - mixed (4b-8, 10)	30,9	29,3	22,6	26,7	32,6
	sötét - dark (9, 11-16)	43,5	46,5	51,3	49,1	48,3

A maximumok összehasonlításánál (2. táblázat) a legfeltűnőbb adat a Rábaköz és a Székelység közel-azonossága. E két csoport között $\chi^2 = 4,252$; nem szignifikáns. A valószínűség $P > 50\%$. Mi több, az átlagos eltérés (MMD) mértéke negatív, tehát a két népesség-minta akár össze is vonható. Ez a jelen tanulmány legfontosabb eredménye, amely egybevág a történeti adatokkal. Az egész 2. táblázatban az egyetlen közelítőleg szignifikáns eltérés Somogy megye és a Székelység között mutatkozik. Ez az eltérés azt bizonyítja, hogy a Székelység és a Rábaköz összehasonlításánál kapott eredmény nem

szokványos általánosság. Somogy eltérése a két másik összehasonlított csoporttól nem szignifikáns, ez azonban nem jelent ellentmondást az ötdimenziós térben.

2. táblázat: A maximális gyakoriságú formák összehasonlítása
Table 2: Comparison of character states with maximum frequencies

MMD x 10 ⁴	R	S	HB	Sz	} χ^2
Rábaköz ®	–	7,5	9,3	4,3	
Somogy (S)	24	-	7,2	12,6*	
Hajdú-Bihar (HB)	38	24	–	7,6	
Székely(ek) (Sz)	- 8	96	31	–	

* P < 5%

A szubmaximumot a lekerekített járomtáj, lecsapott nyakszirt, hátrafutó homlok, konvex orrhát és kevert szemszín képviseli. Átlagos előfordulása 26%. A szubmaximumot csak Rábaköz és a Székelység összehasonlítására használjuk: $\chi^2 = 8,310$. 5 szabadságfokkal a valószínűség $20 > P > 10\%$, nem szignifikáns. Következésképpen a szubmaximumok nem mondanak ellen a maximumok összehasonlításával kapott eredménynek.

Néhány megjegyzés

A maximum-formák együttes megjelenését Bartucz (1938) Alföld-típusnak nevezte. A szubmaximumok Előázsia és a Kaukázus felé mutatnak. A kevert szemszínnek különösen a Kaukázusban gyakoriak.

A jelen dolgozatban a Martin-Schultz 9-es (sárga) szemszín sötétnek vettük, hiszen az írisz elülső határteregében vékony de folytonos pigment van. Rajtuk kívül az egész Bunak-iskola hasonlóképpen járt el.

A minőségi jellegek számát még növelni lehetett volna néhányval (szemredők, orrszárny eredése, felsőajak iránya, állprofil), ezek azonban nem mindenütt kerültek felvételre. Taxonómiai szempontból mindenesetre az öt elemzett jelleg a legfontosabb.

Rábaköz és a Székelység hasonlóságát fokozza az általánosan sötét hajszín és a mindkét csoportban 172 cm-es férfi termet-átlag. Az R és Sz között nyolc fejméret alapján számított Penrose-féle távolság szignifikáns hasonlóságot mutat ($D^2 = 0,514$; $P > 99\%$).

A közfelfogás és a rokon szakmák számos képviselője úgy véli, hogy a magyarság 1100 év viszontagságai során elvesztette embertani arculatát. A kilenc évszázada elvált rábaközi és székely nép látható testi jellegekben való megegyezése ezzel ellentétben azt bizonyítja, hogy mindkettő a szétválás előtti antropológiai habitust őrzi.

Véggözetkeztetés

A Székelység Nyugat-Dunántúlról Erdélybe való középkori áttelepülésének maradt antropológiai nyoma. Ez a nyom a székely és rábaközi nép leíró-minőségi jellegekben való rendkívüli hasonlósága.

*

Közlésre beérkezett: 1998. szeptember 5.

Irodalom

- Bartucz, L. (1938): *A magyar ember*. Egyetemi Nyomda, Budapest.
- Benkő, L. (1990): Adalékok a székelyek korai történetéhez. *Új Erdélyi Múzeum*, 1; 109-122.
- Bernhard, W. (1991) *Ethnische Anthropologie von Afghanistan, Pakistan und Kashmir*. Fischer, Stuttgart.
- Henkey, Gy. (1996): Rábaközi magyarok embertani képe. *Arrabona*, 35; 109-134.
- Henkey, Gy. (1998): A magyarság etnikai embertani vizsgálata. *Cumania* 15; sajtó alatt.
- Knussmann, R. (1980): *Vergleichende Biologie des Menschen*. Fischer, Stuttgart.
- Makkay, J. (1993): *A magyarság keletkezése*. A szerző kiadása, Budapest.
- Sjovold, T. (1973): The occurrence of minor non-metrical variants in the skeleton and their quantitative treatment for population comparison. *Homo*, 24; 204-233.
- Sjovold, T. (1977): Non-metrical divergence between skeletal populations. *Ossa (Supplement 1)*; 1-133.
- Timaffy, L. (1991): *Rábaköz és a Hanság*. Novadat, Győr.

A szerzők címe: Prof. Dr. Thoma Andor

Authors' address: 1, Rue Poliveau
F-75005 Paris
France

Dr. Henkey Gyula
H-6000 Kecskemét,
Kossuth tér 1-3.
Hungary